

Ett hermeneutiskt haveri

P-O Sjöden

Tomas Videgård: *The success and failure of primal therapy*. Stockholm: *Almqvist & Wiksell*, 1983.

Under några år har jag, hittills utan större framgång, sökt efter exempel på hermeneutisk forskning rörande psykoanalytiska processer och effekter. Jag blev därför mycket intresserad när jag i min hand fick Tomas Videgårds doktorsavhandling, och nyfiken då jag på sidan 70 fann följande: "A more qualitative, meaning disclosing, also termed *hermeneutic* or phenomenological approach is required. This approach will manifest itself here in the form of case studies."

Författaren har på ort och ställe följt ett antal patienter som behandlades vid Arthur Janovs Primal Institute i Los Angeles. Undersökningen utgörs av fallrapporter rörande 32 patienter, varav 5 avslutade sina terapier i förtid. Författarens bedömningar av resultaten av de återstående 27 terapierna är 4 "mycket bra", 9 "bra", 8 "medium", och 6 "dåliga" (varav ett självmord). Bedömningarna baseras på intervjuer (utförda av författaren själv) dels före, dels ungefär två år efter avslutad terapi. Dessutom utnyttjas testningar med det sk Defense Mechanism Test (DMT) som utförs före och efter terapierna. Två erfarna DMT-bedömare tolkade patienternas DMT-svar. Undersökningen avser alltså att studera *effekterna* av primalterapi.

Förutom en mångordig presentation av fallen (135 av c:a 300 sidor) innehåller boken också ett teoretiskt avsnitt. Detta är ett försök att placera primalterapi i ett trauma-relations-orienterat teoretiskt sammanhang. I detta utgörs hörnstenarna av bidrag från John Bowlby och Heinz Kohut. Referensramen är alltså psykoanalytisk. Bokens övriga kapitel ägnas åt metavetenskapliga överväganden, en beskrivning av utnyttjade metoder, resultat av terapierna, samt en avslutande diskussion.

En av mina studenter anförde en gång i en diskus-

sion att "Hermeneutisk forskning är väl bara en finare beteckning på havererade forskningsprojekt? Alltså då man antingen inte planerat sin undersökning tillräckligt bra, eller att det gått snett av andra skäl." Det undandrar sig min bedömning om studentens karaktäristik har någon generell giltighet. Tyvärr är dock beskrivningen helt adekvat för Videgårds projekt. Undersökningen är mycket illa genomtänkt, undermåligt genomförd med en stor mängd grundläggande metodologiska brister, och dessutom presenterad på ett pretentiöst sätt. Det är svårt att frigöra sig från intrycket att det "hermeneutiska" i undersökningen utgörs av spillrorna av det som ursprungligen planerats.

Lägg därtill att författaren, i ett försök att framhäva det hermeneutiska angreppssättet, beskriver det han kallar "the statistical approach" (s 95) på ett mycket oinitierat, för att inte säga parodiskt sätt. Detta återspeglar sannolikt att han inte har ens de mest rudimentära kunskaper om modern forskning på psykoanalytiska effekter. Att tro att gruppstudier rör sig om "the mere counting of symptomatic improvement" (s 7), och att "case-studies are needed if one is to *understand* . . . whether the changes are due to valium, compliance with the therapist's instructions, transference improvement or profound insight" (s 7) vittnar om en fundamental okunnighet om området. Fallstudier kan användas även för att undersöka frågor om behandlingseffektivitet, men de måste i så fall användas enligt vissa riktlinjer (se Kazdin, 1981). Måhända okunnigheten förklaras (men inte ursäktas) av att inga referenser yngre än c:a 10 år finns i detta avsnitt.

Även om framställningen inte är helt entydig på denna punkt, förefaller det som om Videgård menar att effekterna av behandlingen skall undersökas dels genom en "counting of symptoms and responses" dels genom de hermeneutiskt tolkade fallstudierna. Dessutom nämns att fallstudierna skall hjälpa oss att förstå hur resultaten kommit till. Dessa målsättningar kan emellertid inte uppfyllas, pgr av att den statistiska delen av undersökningen är omöjlig att tolka. Ingenting i undersökningen gör det troligt att det är *terapien* som åstadkommit förändringarna hos patienterna.

Metodbrister

Några exempel på metodbrister: (1) Författaren, som själv är det huvudsakliga "undersökningsinstrumentet" är samtidigt patient hos Janov, och deltar i samma gruppterapi-sessioner som några av de i studien ingående patienterna. Åtminstone vagt medveten om att detta kan utgöra en allvarlig "bias", försvarar författaren sig med att "no systematic observations of the patients were made during the therapy" (s 92). Det är ytterst märkligt att en forskare som arbetar i den psykoanalytiska referensramen inte tycks tro att han blir (åtminstone omedvetet) påverkad av den information han här får om patienterna, hur osystematiskt den än är.

(2) Om syftet med att intervjua dels före, dels efter terapierna skall kunna uppnås (nämligen för att se om några förändringar skett), måste självfallet de psykodynamiska hypoteser som formuleras på basis av de inledande intervjuerna vara oberoende av utfallet vid intervjun efter terapin. Tro det eller ej, men på sidan 98 beskriver författaren att han gjorde formuleringen av hypoteserna *efter* det att han samlat in information om utfallet. Total metodologisk kortslutning med andra ord!

(3) Trots att undersökningen explicit avser utfallet ("success and failure") av primalterapi använder författaren inte intervjuerna efter terapi till att göra en beskrivning av patienternas funktions-sätt vid denna tidpunkt. Huvudvariabeln här är i stället författarens bedömning av *prognosen* för varje patient. Grundvalen för prognosbedömningen redovisas inte, dvs vad hos respektive patient som föranleder en viss bedömning. Dessutom görs bedömningen på en 4-gradig global skala. Denna typ av skalor har länge använts i psykoterapiforskning, men deras brister har gjort att de numera så gott som övergivits (se tex Kazdin, 1980).

Så till haveriavdelningen. (1) Den ursprungliga avsikten var att jämföra patienternas DMT-resultat med dem som insamlats i ett tidigare projekt med Sven Hesse som ledare. Detta planerades i ett missriktat försök att få fram en "kontrollgrupp" (se s 78). (En sådan grupp kontrollerar inte för några som helst alternativa tolkningar av orsakerna till eventuella förändringar hos patienterna. Se tex Cook & Campell, 1979.) Denna jämförelse gick

dock inte att genomföra på grund av att bedömarna av DMT-resultaten "unexpectedly . . . had used *different coding rules*" (s 95). Att detta inte planerats i förväg visar projektets mycket låga metodkvalitet.

(2) När resultaten från DMT-testet skall redovisas (s 268) påstår plötsligt författaren "No validated method for overall quantification of the DMT for clinical purposes exists. Nor will I try to construct such a scale . . ." För en av huvudmetoderna finns alltså ingen validerad metod för kliniska ändamål!

Uppseendeväckande och beklagligt

Jag skulle kunna fortsätta uppräknningen av fundamentala metodbrister och exempel på dålig planering länge till. Det som anförts kan dock bara leda till en slutsats: "In my opinion, the methodological shortcomings of this study are such that no serious consideration of the results is warranted". Citatet är lånat från s 250, där författaren själv kritiserar en tidigare studie av Janov.

Jag har haft mycket svårt att finna några starka sidor hos denna 300-sidiga skrift, möjligen med undantaget att den inneburit ett avsevärt arbete. Att bokförlaget förmått ge ut boken är endast beklagligt, att forskningsfinansierande organ anslagit medel är mer uppseendeväckande, men att den godkända som doktorsavhandling vid ett svenskt universitet är mycket oroväckande. Det hermeneutiska angreppssättet används ofta på ett sofistikerat sätt inom litteraturvetenskap och historia. Om detta är vad det förvandlas till i händerna på en pedagog bör vi i samhällsvetenskaperna betacka oss för hermeneutisk forskning. Är man intresserad av att besvara frågor som rör vilka *effekter* olika former av psykoterapi ger och *vad* i respektive terapi som ger effekt, får man finna sig i att arbeta med överväganden om kausalitet, intern och extern validitet etc (Cook & Campell, 1979; Kazdin, 1980). Att, som Videgård tycks tro, dessa begrepp endast kan användas i gruppstudier, är felaktigt (se tex Kazdin, 1982). Att försöka undvika överväganden av detta slag genom att hänvisa till täckmanteln "ett hermeneutiskt angreppssätt" är inte heller möjligt: Logikens regler är lika oavsett vilket "forskningsparadigm" man använder.